

רחל בורושק - התאחדות חקלאי ישראל
rachel_b@netvision.net.il

סקר הרפת לשנת 2009

ויחסי הסחר בענף ב-2010

מדי שנתיים מתבצע סקר הוצאות לייצור ליטר חלב כדי לקבוע את מחיר המטרה לשנתיים הבאות. התוצאות מראות על הוצאות נמוכות בעבודה ובמזון ועלייה בהיקף הוצאות ההון בגין הרפורמה. ההתייעלות בסקר 2009 נמוכה מסך הניכוי השוטף בגין הפיריון ומיושמת במחיר החלב 2011. בשנה האחרונה - 2010, חלה שחיקה ביחסי הסחר שהשפיעה גם על רווחיות הענף בשנה זו

מספר רפתות			
רפת שיתופית	רפת משפחתית	סה"כ ארצי	
216	1,175	1,391	1999
167	787	954	2009
			השינוי:
49	388	437	רפתות
-23%	-33%	-31%	אחוזים

ייצור חלב

היקף ייצור החלב הארצי בעשור האחרון, וכפי שבא לביטוי בהשוואת הסקרים מהשנים 1999 ועד 2009, מצביע על עלייה של הייצור בשיעור של 6.4% בלבד המהווים קצב גידול ממוצע של פחות מ-1% לשנה. כשני שלישים מהגידול בהיקף הייצור מיוחסים לרפת השיתופית - 49 מיליון ליטר מתוך גידול של 73 מיליון. לנושא משמעות במובן זה, שכל הגידול שהושג ביחידת הגודל של הרפת המשפחתית נובע מירידת מספר הרפתות יותר מאשר גידול היקפי ייצור החלב.

אלפי ליטר	סה"כ	רפת משפחתית	רפת שיתופית
1,134	480	654	1999
1,104	462	642	2003
1,142	478	664	2005
1,174	487	688	2007
1,207	504	703	2009
73	24	49	השינוי - אלפי ליטר
6.4%	5.0%	7.5%	השינוי - %

כללי

סקרי ההוצאות והרווחיות בענף החלב, מתבצעים אחת לשנתיים, כאשר הממצאים המשקפים את הרפת הממוצעת משמשים בסיס לקביעת מחירי המטרה בענף, ואילו פריסת הממצאים וההתפלגויות השונות מיועדים לאנשי הענף - רפתנים ואנשי המקצוע, לצורך ניתוח והסקת מסקנות לגבי ההתפתחויות המקצועיות והכלכליות של רבדים שונים בענף.

ממצאי סקר 2009 פורסמו לאחרונה והם משמשים בסיס לקביעת מחיר המטרה החל מינואר 2011.

במאמר להלן, נביא את הממצאים העיקריים הנוגעים לשנת 2009 והשתלבותה ברצף של הסקרים הקודמים שנערכו בענף, וכן נביא את השפעת יישום הסקר במחירי המטרה של השנה הנוכחית.

ריכוז ממצאים אגרוטכניים

המדגם

מדגם הרפתות המשתתף בסקר ההוצאות והרווחיות הינו גדול יחסית - 13.5% מכלל הרפתות בענף, והוא מיועד לתת מענה סטטיסטי הולם לממוצע הארצי, לממוצע שני הסקטורים - משפחתי ושיתופי, וכן לממוצע הסקטורים ברמה האזורית.

מספר הרפתות בענף

ההליך הריכוזיות שעבר על הרפת הישראלית בעשר השנים האחרונות, הכוללות את הרפורמה הגדולה שהענף עבר, איננה זקוקה לסיקור ולדגימה, אולם, היא חשובה בהקשר של הסקר המייצג יחידת ייצור ממוצעת הגדולה לאין שיעור, כיום לעומת זו שלפני עשור. סך כל הירידה במספר הרפתות, הכרוכה גם בסגירת חלקן וכן כניסת רפתות לשותפויות מסתכמת ל-31%:

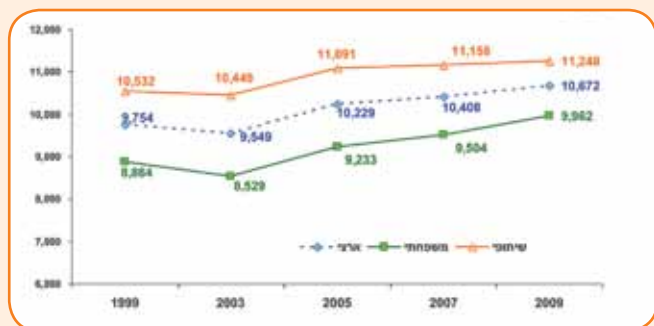
של הסקטור, מייצרות מתחת ל-3 מיליון ליטר בשנה, ובמוצע לקבוצת גודל זו 2.87 מיליוני ליטרים.

תנובת חלב

תנובת החלב הממוצעת לפרה עומדת בשנת 2009 על 10,672 ליטר לשנה, והיא גבוהה ב-9% מזו שנרשמה בשנת 1999, וב-2.5% לעומת תנובת החלב הממוצעת של שנת 2007.

ברצף של עשר השנים האחרונות, תנובת החלב של המשק המשפחתי עלתה בשיעור גבוה יותר מזה של הרפת השיתופית - 12% מצטברים לעומת 7% המיוחסים למוצע הרפת השיתופית

יש לציין, כי ברצף של עשר השנים האחרונות, תנובת החלב של המשק המשפחתי עלתה בשיעור גבוה יותר מזה של הרפת השיתופית - 12% מצטברים לעומת 7% המיוחסים למוצע הרפת השיתופית. מכיוון שהרפת השיתופית מאופיינת בתנובות חלב גבוהות מאוד, אין לצפות לשיעורי עלייה גבוהים, כפי שמציגה הרפת המאופיינת בתנובה נמוכה יותר ובשתי חליבות יומיות, בחלק ניכר של הרפתות. כתוצאה מהתפתחות זו, פער התנובות בין הסקטורים הלך וקטן, עד לכדי כ-12% בשנת 2009 לעומת כ-20% בשנת 2003.

תשומת העבודה

תשומת העבודה ברפת משתנה על פני זמן בשני מישורים - האחד מיוחס לסך התשומה המושקעת בפרה או בליטר חלב, והמישור השני מתייחס להתפלגותה בין העבודה השכירה לבין עבודת הרפתן. עם הגידול ביחידת הייצור הממוצעת, מצופה שיבוא לביטוי היתרון לגודל המובנה בכמות העבודה המושקעת ברפת וזו תתרום לחלק ניכר מתהליך ההתייעלות.

אולם, לא ניתן למצוא קשר ישיר בין הגודל וכמות העבודה, בשל קיום תחלופה ברמה מסוימת בין העבודה השכירה לעבודה העצמית של הרפתן. כניסת העבודה השכירה היא, בין היתר, בחלק מהמקרים, צורך הנובע מגודל הרפת, ובחלק אחר נובעת משיקולים כלכליים של יכולת קבלת תמורה גבוהה יותר לעבודה העצמית בעיסוק חלקי אחר, לעומת התשלום לעבודת השכיר.

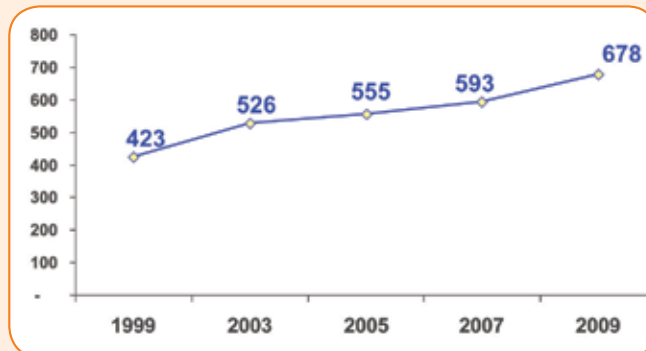
בסקירת ההתפתחות על פני העשור האחרון, נמצא שהרפת הארצית

גודל הרפת

הרפת הארצית הממוצעת מייצגת בשנת 2009 רפת של 124 פרות המייצרות 1.3 מיליון ליטר חלב. זהו גידול של 44% לעומת מספר הפרות המייצגות את הממוצע הארצי בשנת 1999. השינויים ברמה המגזרית במספר הפרות לרפת הממוצעת ובהיקף ייצור החלב לרפת זו מובאים להלן:

הרפת המשפחית

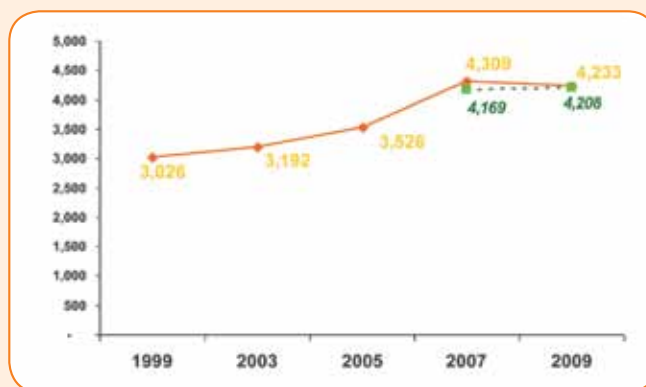
ייצור חלב לרפת משפחית - אלפי ליטר

בחינת מידת פיזור גודל הרפתות בשנת 2009, מצביעה על כך שהוא גדול מאוד. בשנת 2009, עדיין 39% מהרפתות מייצרות מתחת ל-500 אלפי ליטר בשנה, ומהוות 22% בלבד מייצור החלב של הסקטור. בקצה השני, 17% מהרפתות מייצרות מעל מיליון ליטר בשנה, ומהוות 34% מייצור החלב של המגזר המשפחתי.

הרפת השיתופית

ייצור חלב לרפת שיתופית - אלפי ליטר

התפתחות ייצור החלב על פי גודל הרפתות של המגזר השיתופי, שונה במהות מזו של המגזר המשפחתי, כאשר במקרה זה לא נגרעו כמעט רפתות ממצבת יצרני החלב של המגזר, אלא התפתחו שותפויות של שניים או שלושה קיבוצים.

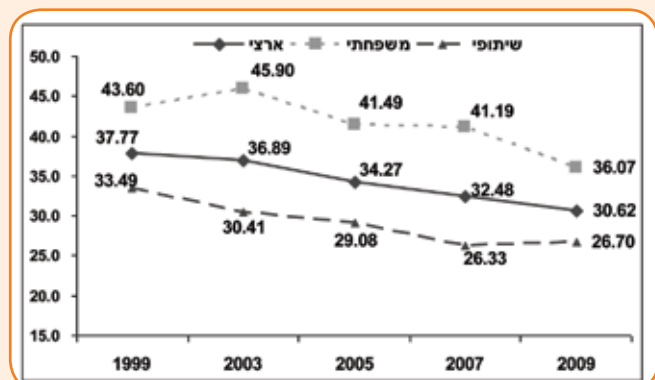
תופעה זו, מגדילה כמובן, באופן משמעותי, את רמת הפיזור של הרפתות במגזר זה, כאשר הרפת המשותפת הגדולה ביותר מייצרת חלב בהיקף של כמעט פי 4.5 מהרפת הקיבוצית הקטנה ביותר.

39 רפתות, המהוות 24% מסך הרפתות במגזר ורק 16% מייצור החלב

יש לציין, כי באופן עקיב, עלות העבודה השכירה הממוצעת של המשק המשפחתי נמוכה יותר מזו של המשק השיתופי, ומשקפת את אופי העבודה השכירה השונה בשני הסקטורים. השכיר במשק המשפחתי הוא בדרך כלל עובד זר המוקצה לרפת, או מקביל לו, הנשכר לעבודות הפשוטות יחסית, ואילו השכירים ברפת השיתופית עשויים לשקף את כל מגוון העבודות ברפת - החל מניהול ועד לעבודות "השחורות". עדכון עלויות השכר מתבצע על ידי זקיפת תמורת עבודה עצמית בגובה עלות השכר הממוצע במשק, ואילו העבודה השכירה נרשמת בזמן הסקר על פי עלותה בפועל ומיוקרת בין שנות הסקר, על פי השינויים שחלו באותה תקופה בשכר הממוצע המשק.

סך החיסכון שנרשם לרפת הממוצעת בעשר השנים האחרונות עומד על 11.3% לפרה בשנה, ולאחר שתנובת החלב עלתה במקביל ב-9.4%, הרי שהחיסכון בעלויות העבודה לליטר חלב עומד על 18.9%. תרומת הרפת השיתופית לחיסכון בעלות העבודה גדולה יותר ועומדת על כ-15% בעלות לפרה ו-20% בעלות לליטר, לעומת חיסכון של 7% בעלות העבודה הכוללת לפרה של הרפת המשפחתי ו-17% בעלות המקבילה לליטר חלב - לאחר שהעלייה בתנובת החלב של הרפת המשפחתי גבוהה יותר מזו של הרפת השיתופית.

התפתחות עלות העבודה לליטר חלב - אג'

תשומת ההון

אחד המאפיינים הבולטים של הרפת בישראל לאחר שנות הרפורמה, הוא חידוש מסיבי של ההון המשרת את תהליך הייצור בענף, כאשר הביטוי לקיומו של ההון החדש הוא אחוז הולך וגדל של ההון הפעיל מסך ההון המשווער.

השנים 1999 ו-2003 עדיין שיקפו מהלך עניינים קודם של אכילת ההון על ידי הרפתות. החל משנת 2005 מתחילה להיראות השפעת כניסת ההון החדש - עם עליית ערך ההון המשווער וכן אחוז ההון הפעיל. ערך ההון המכונן עלה בחישוב ריאלי ב-64%, כאשר העלייה גבוהה יותר ביחס למצרף הרפת המשפחתי, וכן ערך ההון הפעיל הכפיל עצמו - הן בשל עליית ערך ההון המשווער והן עליית אחוז ההון הפעיל מכ-35% בשנים 1999 ו-2003 ועד לכ-62% בשנת 2009.

יש לציין, כי ההון המשווער לפרה המיוחסת לרפת המשפחתי גבוה תמיד מזה המיוחס לרפת השיתופית, משום גורם מובהק של יתרון לגודל בהשקעות.

אכן מרתקת פחות תשומת עבודה לפרה, בשיעור של 6.6% שהם 0.6 ימי עבודה לפרה, המהווים תוצאת תחלופת גידול של 1.5 ימי עבודה לפרה שמקורה בעבודה השכירה, לעומת ירידה של 2.1 ימי עבודה לפרה שמקורם בעבודה העצמית.

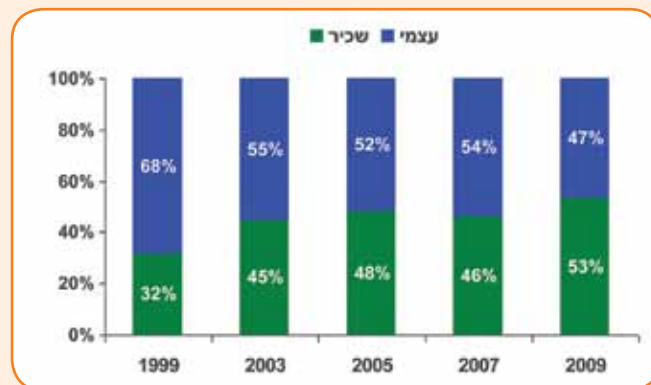
בשנים שבין 1999 ו-2005, נראה שסך ימי העבודה לפרה היו אף בעלייה, וכנראה שניתן לייחס זאת הן לכך שמדובר בשנים של בניית הרפת במסגרת הרפורמה והן לתקופת מעבר של התחלופה עצמה. ביטוי נוסף לתחלופה, היא העובדה כי כשליש ממנה הגיעה מעבודה שכירה בשנת 1999, לעומת מעט מעל מחציתה בשנת 2009.

הרפת הארצית אכן מרתקת פחות תשומת עבודה לפרה, בשיעור של 6.6% שהם 0.6 ימי עבודה לפרה, המהווים תוצאת תחלופה של גידול של 1.5 ימי עבודה לפרה שמקורה בעבודה השכירה לעומת ירידה של 2.1 ימי עבודה לפרה שמקורם בעבודה העצמית

תרומת המגזרים לעבודה

במהלך התקופה, הרפת השיתופית הממוצעת היא זו שתרומתה גדולה יותר לירידת סך העבודה - ירידה של 18.7%, שהם 1.6 ימי עבודה לפרה, לעומת עלייה של 8.5% בעבודה המושקעת ברפת המשפחתי הממוצעת, שהם תוספת של 0.7 ימי עבודה לפרה. תחלופת העבודה העצמית בשכירה הינה בעלת עוצמה רבה יותר בממוצע של הסקטור המשפחתי. אחוז העבודה השכירה של סקטור זה גדל מ-20% בשנת 1999 עד ל-51% בשנת 2009. חלקה היחסי של העבודה השכירה של הרפת השיתופית הממוצעת היה כבר גבוה יחסית גם בשנת 1999 - 44%, והוא עלה ל-55% בשנת 2009. כלומר - הרפת השיתופית תרמה לירידת סך העבודה, ואילו תרומת הרפת המשפחתי באה לביטוי בהחלפת העבודה העצמית בעבודה שכירה.

התפלגות ימי העבודה בשנות הסקר

החיסכון בסך ימי העבודה המופעלים לייצור חלב, כמו גם, להחלפת העבודה העצמית בעבודה שכירה, הביא לחיסכון כספי ניכר בהוצאות הייצור לליטר חלב במהלך השנים.

בלוח להלן מחושבות הוצאות הייצור לחודש ינואר 2011 (מדדי דצמבר 2010) על בסיס שני הסקרים, ומתוארים השינויים בסעיפים השונים:

הסעיף	בסיס סקר		השינוי	
	2007	2009	אגורות	אחוזים
עבודה עצמית	22.52	18.45	-4.07	-18%
עבודה שכירה	11.16	13.29	2.13	19%
סה"כ עבודה	33.68	31.74	-1.94	-6%
מזון	127.64	123.18	-4.46	-3%
יתר הוצ' ישירות	29.90	29.09	-0.81	-3%
מנהלה וכלליות	8.99	8.92	-0.07	-1%
פחת	12.12	13.10	0.98	8%
ריבית להון פעיל דומם	10.14	11.13	0.99	10%
ריבית להון חי	7.61	6.33	-1.27	-17%
סה"כ לחובת הפרה	230.08	223.49	-6.59	-3%

מתוך הלוח עולה, כי כמעט בכל סעיפי ההוצאה חלה ירידה ריאלי, כאשר הירידות הבולטות הן בסעיפי העבודה העצמית והמזון. בסעיפי ההון חלה עלייה הקשורה לעלייה באחוז ההון הפעיל ברפת וכן ערך גבוה יותר להון המשוערך לפרה.

ביחס לסעיפי ההון, יש לציין, כי נראה שבכך מוצה השינוי הגדול שבעקבות חידוש ההון בתקופת הרפורמה, ולא צפויים שינויים גדולים בסעיפים אלו בשנים הבאות.

סה"כ הוצאות הייצור על בסיס סקר 2009, נמוכות ב-3% מאלו של 2007, והמשמעות היא קצב התייעלות של 1.5% לשנה - לפני ניכוי תפוקת הבשר.

סעיפי תפוקת הלוואי של הפרה מראים שני השינויים הגדולים הם: א. ערך גבוה יותר של בשר פרות בשל עלייה באחוז היציאה.

ב. ערך נמוך יותר לשינוי האיננוטר החי בשל היות גודל העדר סטטי בשנת 2009 לעומת עדר בתהליך הרחבה בשנת 2007.

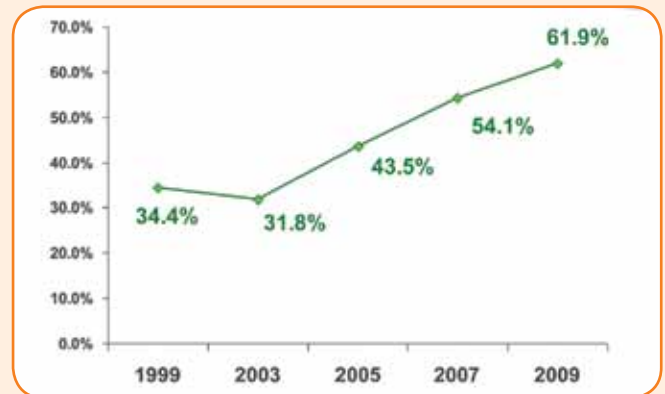
סיכום הוצאות הייצור לצורך חישוב מחיר המטרה על פי שני הסקרים, כרוכים כזכור בניכוי פריזן בגובה 0.5% לרבעון. במידה ולא היה מגיע ליישום סקר חדש, רצף ניכויי הפריזן על בסיס סקר 2007 היה מחייב ניכוי בגובה 4.5%. יישום בסיס סקר חדש בינואר 2011, מחייב ניכוי פריזן בגובה 0.5% בלבד.

להלן השוואת מחירי המטרה המחושבים על פי סקרי 2007 ו-2009:

אג' לליטר	בסיס סקר	
	2007	2009
סה"כ הוצאות לחובת הפרה	230.08	223.49
ערך תפוקת לוואי	24.74	21.76
סה"כ הוצאות לחובת החלב	205.34	201.73
ניכוי פריזן - אחוז	-4.5%	-0.5%
ניכוי פריזן - אג'	-9.24	-1.01
סה"כ למחיר המטרה	196.10	200.72
הפרש		4.63

משמעות ההון החדש היא זקיפת הוצאה גבוהה יותר לחשבון ההוצאות המשמש בסיס לקביעת מחיר המטרה. עלויות אלו (פחת וריבית) גבוהות ריאלי בסקר 2009 לעומת סקר 1999 ב-74% בחישוב לפרה וב-59% בחישוב לליטר חלב (בשל העלייה המקבילה בתנובת החלב). להלן תיאור התפתחות ערך ההון, ההון הפעיל וההוצאה הזקופה בחשבון הוצאות הייצור של החלב.

התפתחות אחוז ההון הפעיל ברפת החלב בשנות הסקר

הוצאות ייצור ורווחיות - 2009

מתוך האירועים הכלכליים הקשורים לענף הרפת בשנת 2009 יש לציין את כניסת הענף למסגרת ייצור מרסנת, לעומת השנתיים הקודמות שבהן הייתה תנופת הגדלה של ייצור החלב. בנוסף, זו שנה שהתאפיינה בירידה משמעותית של מחירי המזון המרוכז. קביעת מחירי החלב על פי מדידת התשומות בדיעבד, בהכרח מגדילה רווחיות כאשר מחירי התשומה יורדים, ולהיפך.

סקר 2009 מצביע על רווח שמעבר לכיסוי כל ההוצאות ברפת - כולל הוצאות העבודה העצמית הזקופה וכן זקיפת תשואה של 6% על ההון המושקע.

בשל השונות הגדולה בין הרפתות, גם כאשר הרפת הארצית הממוצעת משיגה יתרת רווח חיובית, חלק מהרפתות עדיין נמצאות במצב של הפסד.

למרות, שכאן נעשה ניסיון למדרג את ההוצאות על פי סדר הוצאתן על ידי הרפת, המשמעות הייתה עלולה להיות, שלממוצע הרפת המשפחתית אין אפשרות למשיכת כסף לעבודה העצמית של הרפתן. בפועל, כנראה שהוצאות ההון אינן מהוות תשלומים בפועל במלואן, והרפתן למעשה משלם רק חלק מזקיפת ההון כתשלום בפועל בעבור ההשקעות החדשות שבוצעו אך לאחרונה, ומהיתרה שאיננה מהווה תשלומים בפועל, נמשכת משכורתו של הרפתן. כלומר - ברפתות הפחות רווחיות, עלולה להימשך התופעה המוכרת מהימים שבטרם הרפורמה של אכילת ההון.

יישום סקר 2009 במחירי החלב של שנת 2011

כאמור, יישום הסקר למחיר המטרה מתבצע בתחילת שנת 2011. לקראת תחילת הרבעון הראשון של השנה, מחיר המטרה מחושב על פי שני בסיסי הסקרים האחרונים - 2007 ו-2009. כך ניתן לאמוד את השפעת המעבר לסקר החדש.

מכאן, מכיוון ששיעור ההתייעלות בפועל היה נמוך מ-2% לשנה, יישום הסקר בינואר 2011 מהווה תיקון מסלול ניכוי הפריז ב-4.63 אגורות לליטר, שהם 2.3% מהמחיר בשער המשק.

ההרעה בתנאי הסחר נרשמה כולה בחמשת החודשים האחרונים של השנה, לעת שבה מחירי המזון המרוכז החלו לעלות בקצב מוגבר - לעומת מגמת ירידה שלהם עד למועד זה

רווחיות 2010

מחירי המטרה של שנת 2010, נקבעו עדיין על בסיס סקר הרפת לשנת 2007, כאשר אירועי המחירים העיקריים המאפיינים שנה זו הם:

א. המשך ירידת מחירי גרעיני המספוא והמזון המרוכז עד לחודש אוגוסט 2010 ועלייה חדה בחודשים שלאחר מכן.

ב. ירידה גדולה של מחירי המזונות האביביים.

ג. עלייה גדולה של מחירי בשר הפרות.

ההרעה בתנאי הסחר נרשמה כולה בחמשת החודשים האחרונים של השנה, לעת שבה מחירי המזון המרוכז החלו לעלות בקצב מוגבר - לעומת מגמת ירידה שלהם עד למועד זה.

מכיוון שמחיר המטרה מחיל את עליית המחירים בפיגור של חודש, זהו פער עלויות מובנה, שיתקיים כל עוד מחירי המזון ימשיכו לעלות.

חשבון הרווחיות ותנאי הסחר של שנת 2010, מבוסס כבר על סקר 2009 והוא כלהלן:

השינוי	2010	2009	הסעיף
2.0%	59.95	58.77	מזון מרוכז
-3.9%	55.33	57.59	מזון אחר
-0.9%	115.28	116.36	סה"כ מזון
-0.8%	28.72	28.96	יתר משתנות
2.2%	13.10	12.82	עבודה שכירה
1.6%	8.90	8.76	מנהלה
2.2%	18.18	17.79	עבודה עצמית
1.5%	30.12	29.66	החזר הון
0.0%	214.30	214.35	סה"כ הוצאות לחובת הפרה
22.3%	20.87	17.06	תוצרת לוואי
-2.0%	193.43	197.29	סה"כ לחובת החלב
-4.7%	190.16	199.58	תמורה לחלב בשער המשק
-2.8%			השינוי בתנאי הסחר

האפ"ש מייבש מרבצים רטובים כל השנה!

אפר פצלי שמון
הוא הפתרון האידיאלי
כשהמרבץ יבש:

- ✓ העטינים נקיים והפרות נקיות
- ✓ פחות תאים סומטיים בחלב
- ✓ פחות דלקות עטין
- ✓ פחות זבל לפינוי

נפיר אינראיס בל"א

התקשרו לחנה ותקבלו את השרות המסור והמהיר
עומדים לשירותכם ומחכים להזמנה ראשונה או חוזרת
טל. 08-6234276/7 נייד: 057-7790381 פקס. 08-6209581 חנה